

Lønnepigen – fra fund til formidling

Allerede i forbindelse med forberedelserne til oldtidsudstillingen på Nymindegab Museum i 2006 stod det klart, at et af de mest centrale arkæologiske fund var Lønnepigen og hun skulle have en fremtrædende plads i den nye udstilling. Det viste sig snart

at Lønnepigen og hendes tid, ældre jernalder, vakte museumsgæsternes interesse, både børn og voksne. Derfor blev hun efterhånden også et tema for et formidlingssamarbejde mellem skoletjenesten, museets arkæologer og de frivillige på Nymindegab Museum.

De følgende artikler fortæller både om fundet af Lønnepigen, udgravningerne på Lønne Hede, og formidlingen af livet i jernalderen, som det forsøges levendegjort på Nymindegab Museum hvert år på Lønnepigedagen og som et tilbud til bl.a. dagplejebørn.

Fundet af Lønnepigen

Lene B. Frandsen

En efterårsdag i 1969 pløjede gårdejer, Jens Jensen sin mark med heste. Det var allerede dengang lidt usædvanlig, for de fleste havde for længst fået traktor. Man ser meget når man trasker af sted i pløjemulden. Først lagde han mærke til potteskår og derefter stødte ploven på sten, hvilket undrede ham, da markerne i Lønne Hede området normalt er stenfrie. Han gravede ned og fandt både lerkar, en stendynge og planker, så fornuftigt tilkaldte han lærer Søren Manøe, der netop samme år var blevet ansat som leder af Museet for Varde By og Omegn. Det blev nu primært Mogen Bencard fra Den Antikvariske Samling i Ribe samt Jørgen Nordquist og Dorthe Ørsnes fra Nationalmuseets konserveringsanstalt, der kom til at forestå

udgravningen af den grav, som det var, Jens Jensen havde fundet.

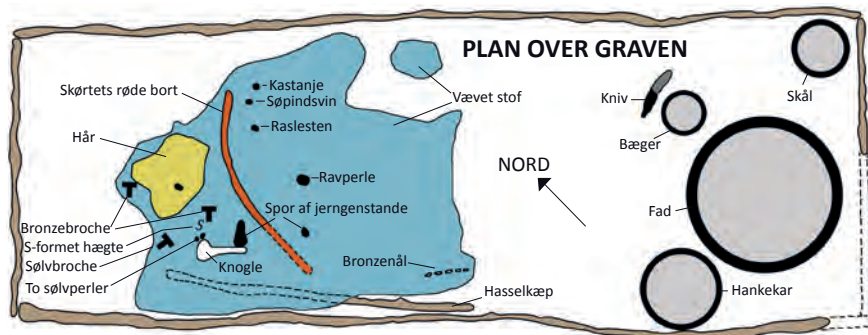
Tekstilstfund i særklasse

Den første grav fundet i 1969 var ikke nogen helt almindelig grav, men usædvanlig velbevaret og ud fra oldsagerne kunne den dateres til ældre jernalder. Liget lå i en kraftig plankekiste omgivet af en solid stenpakning. Smykkerne og resterne af frisuren afgjorde, at der må være tale om en kvinde.

Det mest opsigtsvækkende ved graven var de bevarede tekstiler, der fandtes som en sammenhængende klump i kistens ene halvdel. I fremdragelsesøjeblikket var tekstilerne tydeligt kulørte, røde, brune og blå. Rekonstruktionen af klædedragten resulterede i et skørt

Lønne Hede 1969. Udgravningsfoto.

Oversigtsplan over gravens indhold. Kvinden havde fået to bronze- og en sølvbroche med sig, samt et lille halssmykke bestående af en snor med en S-formet hægte og et par perler af sølvblik. Ved nederdelens linning fremkom en stor ravperle og i skørtets folder lå et forstenet søpindsvin og en raslesten af flint. I fodenden påvistes en bordopdækning bestående af fire lerkar og en kniv. (Efter Skalk 1971:3, s. 11).

og en bluse i blåt stof med røde borter og på skørtet et bredt brikvævet pyntebånd i rødt og blåt. Der har sandsynligvis også været et sjal eller hovedtørklæde i røde og hvide striber.¹ Dette billede af pigen i blåt – den såkaldte Lønnepige – har siden dannet forlæg for mange af de rekonstruerede jernalder-kvindedragter, som i dag vises rundt omkring på de danske museer eller bliver brugt i levendegørelsen af jernalderen i forskellige rekonstruerede jernaldermiljøer, fx Guldager eller Sagnlandet i Lejre. Fundet af Lønnepigen var med til at ændre den generelle opfattelse af, at oldtidens folk gik klædt i brunt. Denne opfattelse stammer uden tvivl fra kendskabet til Egtvedpigen og de andre velkendte bronzealderdragter – brunt i brunt. Næsten alle fund af klædningsstykker fra egekirker og moser

var brune – ligesom tørven eller kisten der omgav dem. Den rødbrune farve som kendetegner bronzealderdragterne skyldtes bl.a. årtusinders ophold i mosernes² eller højenes sure og fugtige jord, men analyser af ulden fra bronzealderens klædedragter viser også, at de faktisk var naturligt brune eller i sjældne tilfælde hvide – uldens naturlige farver og der er endnu ikke fundet tekstiler fra bronzealderen, som med sikkerhed har været indfarvede.³ Dette ændrer sig i jernalderen, hvor mønstervævede stoffer vinder indpas og analyser har vist at man ofte brugte plantefarver, som vajd, krap og mos, selvom de fleste tekstiler ved fremdragelsen ser brune ud. I lang tid stod Lønnepigen alene, som det eneste gravfund med større mængder bevarede tekstiler fra jernalderen. Ellers kendtes kun klædningsstykker fra mosefund

og i meget små stykker fra grave, hvor stofrester af og til kan være bevaret omkring metalgenstande, hvor opløste metalsalte har bevaret stoffet. Tidligere forsvandt mange af disse frimærkestore stofrester i konservatorenes iver for at fremrense smykkerne, men nu er man meget mere opmærksom på, at der her gemmer sig viden om klædningsdragten. Det er dog stadig uhyre sjældent, at der dukker større stykker tekstil frem i grave, da det kræver helt ekstraordinære bevaringsforhold. I skrivende stund er man ved at konservere og analysere en grav, Hammerumpigen, fundet af Herning Museum i 1993, hvor der er store mængder tekstil bevaret,⁴ men ellers er Lønnepigen og fundene fra museets anden udgravning på Lønne Hede i 1995 stadig enestående.

Tilbage til Lønne Hede

Udgravningen i 1969 blev ikke den sidste på Lønne Hede, for i 1995 fik Museet for Varde By og Omegn fornøjelsen af at grave på selvsamme mark igen. Det skete i forbindelse med anlæggelsen af en ca. 3000 m² stor sø. Efter afrømning af muldlaget viste det sig, at Lønnepigen i sin tid var gravlagt sydligst på en mindre gravplads bestående af såvel jordfæstegrave som brandgrave, grupperet i to rækker med jordfæstegravene mod vest og brandgravene mod syd. Måske har de to grupper af grave været adskilt af en vej. Gravlæggelserne er foregået i tidsrummet ca. 100 f.Kr. - 150 e.Kr. De

Udgravningen af grave på Lønne Hede i 1995.

i alt 12 undersøgte jordfæstegrave på Lønne Hede, var meget forskellige, og repræsenterer sandsynligvis både høj og lav i det lille jernaldersamfund, der har benyttet gravpladsen.

Flere af de nyfundne grave indeholdt også tekstiler i store mængder. De havde dog nærmest konsistens af våde teblade, så det var ikke muligt, at udgrave dem på forsvarlig vis i felten, hvorfor man valgte at hjemtage flere af gravene i præparat. Det foregik ved at de grave der indeholdt mange tekstilstykker, på stedet blev indbygget i trækasser og fragtet til Konserveringscentret i hel tilstand. Konserveringen af de mange dragtrestere er afsluttet, men den endelige tolkning er endnu ikke foretaget.

Konservatorerne optager præparater.

Menneskets påklædning kan afspejle køn, alder og status, og der ligger derfor en stor fremtidig forskningsopgave i at forklare, hvordan tekstilerne så ud, hvor har de siddet på kroppen og hvilke dele dragterne bestod af. Med moderne analysemetoder kan man undersøge om uldens farve er naturlig eller indfarvet, hvor på fåret den sad – det er lige før man kan finde ud af, hvor fåret har græsset og hvad det har spist. Museet håber meget på at indlede et forskningssamarbejde med CTR (Center for Textile Research) og hermed få fravristet Lønne Hede-fundet alle dets hemmeligheder.

Hvordan levede Lønnepigene?

Hvad var det for en tid Lønnepigene levede i? Hvordan boede hun? Hvad

Velbevarede tekstiler fra to af de nye grave på Lønne Hede.

spiste hun? Hvordan fik hun tøj på kroppen? Vi ved faktisk en hel del, for vi har gravet rigtig mange jernalderhuse fra ældre romersk jernalder (0-200 e. Kr.). Derfra ved vi, at de var indrettet med stald i øst og beboelse i vest og at man har holdt både køer, grise og får. I forbindelse med husene finder vi ofte skubbekværne, hvor man har gruttet korn og et andet hyppigt

fund er kogestensgruber, hvor man har tilberedt mad. Samlet set giver disse fund et ret godt indblik i, i hvert fald nogle aspekter af livet i jernalderen, som vi arkæologer egentlig gerne ville formidle på en anden måde end blot gennem udgravningsrapporter. Det er nu også blevet en realitet gennem bl.a. oldtidsudstillingen og Lønnepigedagen på Nymindegab Museum.

Noter

- 1 Jørgen Nordquist & Dorthe Ørsnes: Pige i blåt. *Skalk* 1971, nr. 3, s. 9-15.
- 2 Wijand van der Sanden: *Udødeliggjorte i mosen. Historierne om de nordvesteuropæiske moselig*. Amsterdam 1996.
- 3 Jørgen Jensen: Højfolket. I: *Danmarks Oldtid. Bronzealder 2.000-500 f.Kr.* København 2002, s. 193-234.
- 4 Hans Rostholm: Hammerumpigen, Herning Museum. *Midtjyske fortællinger* 2009, s. 33.